

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

KONEČNĚ DOBRÁ PRÁCE, A BEZ VÝHRAD!

SPR209 Sociální deviace pro sociální práci

Esej

**Jak je schopná analýza gangové subkultury Alberta Cohena
objasnit deviantní chování JAKÉHO TYPU? dospívajících žáků v
brněnské základní škole**

Tereza Kolářiková
407217

Brno
10. 5. 2015

Úvod

Cílem této seminární práce je zhodnotit, jak dokáže analýza gangové subkultury Alberta Cohena objasnit chování deviantní skupiny. Za cílovou deviantní skupinu jsem si zvolila žáky druhého stupně základní školy, kteří kouří, chodí za školu, zkouší a užívají drogy a porušují zákon drobnými krádežemi. Toto téma jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem se s velmi podobnou skupinou sama setkala na své základní škole a zajímá mě, proč někteří žáci vstoupí do skupiny delikventů a proč jiní žáci se tomu vyhnou.

Tohoto hodnocení dosáhnou v následujících kapitolách. V první kapitole popíšu delikventní skupinu, kterou se zabývám. Charakterizují její strukturu podle vlastní zkušenosti i s pomocí odborné literatury a popíšu její jednání i důvod, proč je považována za delikventní.

V druhé kapitole charakterizují teorii Alberta Cohena o deviantním chování amerických chlapců v gangu. K tomu využiji knihy autora i sekundární literaturu. Tuto teorii jsem vybrala, protože je zaměřena na mladé chlapce, kteří jsou neúspěšní ve škole a kteří si vstupem do gangu a porušováním stanovených zákonů společnosti snaží vybudovat respekt. Cílová skupina několika žáků druhého stupně základní školy převažovala v počtu chlapců, ve škole nevystupují s dobrým prospěchem, ale je spíše na okraji propadnutí, ale mimo školu si buduje své postavení ve společnosti.

Následující kapitolu věnuji zjištění indikátorů, které mi umožní ověřit platnost analýzy gangové subkultury na cílovou skupinu.

1. kapitola - Deviantní chování dospívajících žáků základní školy v Brně

V této kapitole charakterizují cílovou skupinu, na kterou využiji stanovené indikátory, abych otestovala teorii Alberta K. Cohena. Cílovou skupinou jsou děti od třinácti do patnácti let navštěvující druhý stupeň základní školy v Brně. Delikventní skupina, kterou jsem pro tuto seminární práci vytvořila, je fiktivní a je tvořena deseti chlapci. Všichni členové skupiny jsou ze střední třídy nebo ekonomicky slabších rodin. Některé rodiny se o své potomky zajímají více, ale většinou děti mezi rodiči nemají kvalitní vztah, nehledají u rodiče pomoc, komunikují spolu především, pokud se dítě dostane do problémů nebo donese domů špatnou

známku. Převážné množství komunikace pak tedy probíhá formou hádky a zákazů, které synové nakonec mnohokrát porušují.

Většina členů skupiny chodí do stejné třídy, jen dva jsou o rok mladší. Jejich školní průměr odpovídá známce čtyři a často jsou na hranici propadnutí, než si pomocí referátu opraví výslednou známku alespoň na čtyřku. Nelze říct, jestli jsou inteligentní, ale v hodinách se nesnaží a na testy se neučí. Naopak v hodinách vyrušují, vzájemně se popichují a snaží se ukázat, že škola i učitel pro ně nic neznamena, a že jsou sami mnohem lepší.

Protože plnit úkoly do školy je obtěžuje, většinu opisují před hodinou nebo nepišou vůbec. Práci do školy si plní jen do hodin, kde je učitelem přísný a autoritativní člověk a i s ním se občas dostanou do konfliktu, ale většinou z něj neodchází s dobrým pocitem vítězství nebo předstírané lhostejnosti, jako tomu je u učitelů, kteří u dotyčného dostatečný respekt nemají.

Před školou, v průběhu volné hodiny i po škole se skupina schází v blízkosti školy, ale ne na dohled. Protože někteří žáci v blízkosti školy bydlí a mohli by náhodou potkat své příbuzné nebo jejich známé, schovávají se k dětskému hřišti nebo přebíhají vlakové koleje a ukrywají se pod kopcem za nimi a kouří cigarety.

Z přebíhání kolejí, které je zakázané, si navíc vytváří adrenalinovou hru a pro zábavu začnou ničit vybavení, které se v její blízkosti nachází.

Členové skupiny už mají vyhlédnutá místa, kde jim cigarety prodají bez nutnosti předložení občanského průkazu, a stejně tak místa, kde jim bez něj prodají alkohol. Občas se tedy stane, že volnou hodinu stráví popíjením alkoholu.

Namísto trávení volného času hraním her, sportem nebo zájmovými kroužky, potulují se většinou ve skupince venku, posedávají nebo postávají na ulici.

K večeru se většinou celá skupina schází, kouří, pijí alkohol a pokud se k nim nějakým způsobem dostanou drogy – většinou od podobné skupiny starších jedinců – také je zkouší. Pokud se nedostanou k alkoholu v hospodách a barech, pijí venku v ukrytých místech, jako za vlakovými kolejemi nebo pod mostem, kudy mnoho lidí nechodí. Čas od času ukradnou v obchodě zapalovač nebo drobnost k jídlu, spíš kvůli pocitu, že udělali něco proti zákonu, než proto, že by předmět potřebovali nebo si jej nemohli dovolit.

Pokud členy skupiny policie přistihne při protizákonné činnosti nebo ničení majetku, nebo jsou nahlášeni svědkem, může to ovlivnit jejich následný život. Mohou se dostat se nápravného zařízení pro nezletilé a potýkat se s rozhovory s psychology nebo sociálními pracovníky. Protože půjde o orgány státu, budou se proti nim bouřit.

Ve škole i okolí dotyčného mu pak může zůstat nálepka delikventa, vandala nebo zloděje, které se těžko zbaví. "Delikventní nálepky jsou analyzovány jako sdílené významy, které jsou přidělovány určitým osobám v rámci procesů sociální interakce." (Munková, 2001:68) Podle teoretiků etiketizační (nálepkové) teorie není však důležité samotné chování nebo vlastnost dotyčného, ale to, jak ho vnímá okolí a také on sám.¹

Člen skupiny, který sice ve své skupině může být vnímán pozitivně, popřípadě s respektem, je jeho okolím vnímán jako delikvent. Může tento názor na sebe přijmout (přestože ve skupině za něj je rád), což sníží jeho sebevědomí i možnou snahu vzdělávat se a zničit jeho šanci na lepší vzdělání a dobrou práci.

¹ Munková, G. Sociální deviace. 2001. str. 69

2. kapitola - Analýza gangové subkultury Alberta K. Cohena a její principy

V této kapitole charakterizují vybranou teorii, do které následně zasadím určenou delikventní skupinu a otestuji její platnost na této skupině. Pro skupinu jsem zvolila teorii gangové subkultury, jejímž autorem je Albert K. Cohen, významný americký kriminolog, který v padesátých letech formuloval teorii delikventní subkultury.

2.1 Delikventní subkultura

Hlavní myšlenkou, kterou se Cohen zabývá je, že delikvence může být chápána z hlediska tradičních městských subkultur. Jako takovou definuje gang chlapců, kteří spolu tráví čas, postávají na rohu ulice, baví se a chodí krást. Hlavní charakteristikou chování delikventního gangu je společná reakce chlapců na nátlak, aby se přizpůsobili dominantní kultuře, kterou stanoví střední třída.²

"Delikventní subkultura není jen soubor pravidel vytvořených pro život, která jsou jiná, než naše nebo i v konfliktu s našimi. Chování delikventů je podle jejich subkultury správné právě proto, že je pro majoritní společnost špatné." (Jacoby, J.E., 1994:202)

V průběhu dospívání čeká na muže důležité rozhodnutí o své budoucnosti. "Mohou být vzorem vysokoškolského chlapce, který se stresuje z individuální mobility, nebo "týpka postávajícího na rohu ulice", kterého stresuje, jak zapadne do skupiny ostatních." (American Antropologist, str. 215) Podle Cohena se deviantní subkultury formují především kvůli pracujícím z dělnické třídy.

Každá subkultura má jiné potřeby rekreace a trávení volného času. "Krádeže nejsou nic jiného než uspokojování univerzálních potřeb po statusu. Z historie je zřejmé, že delikventi kradou, aby dosáhli projevu uznání a vyhnuli se izolaci a odsouzení." (Jacoby, J. E., 1994:202)

Pro některé je přirozené hrát hry nebo sportovat, pro jiné mohou být zábavným trávením volných chvil drobné krádeže věcí, které ve skutečnosti nepotřebují, nebo ničení majetku ostatních.

Volba trávení volného času není nahodilá, ale je charakteristická u skupin různého věku, pohlaví nebo sociální třídy. I v tomto rozdělení se však preference jednotlivých členů mohou

² American Antropologist, february 1956, str. 215

měnit a jen málokdy je lze považovat za evidentní. Proč ale krádeže potvrzují status v jedné skupině a v druhé degradují? Gang projevuje bezdůvodné nepřátelství vůči svým vrstevníkům, kteří nejsou součástí gangu i vůči dospělým. Porušováním tabu a zákonů je pro ně potěšení.³

2.2 Charakteristika gangu

Členové gangové subkultury se pravidelně scházejí, postávají na ulici, ale setkávají se i na oblíbených veřejných místech, jako v cukrárně nebo v kině. Společně vyčkávají, než se objeví náhodná aktivita k činnosti. Krádeže jsou pro ně způsobem trávení volného času, ale zároveň s krádežemi se zapojují do vandalismu a neoprávněně vstupují do zakázaných prostor. Tyto aktivity porušování zákona přinášejí členům gangu jen krátce trvající pocit potěšení.⁴

"Osobitou charakteristikou gangu je autonomie a důraz na netoleranci jakýchkoliv omezení skupiny, kromě neformálních tlaků uvnitř skupiny. Odporují škole, pravidlům domácnosti i úřadům a solidaritu pocítují jen uvnitř skupiny." (Jacoby, J.E. 1994:203)

Ve škole jsou pro ně příliš omezující pravidla, která stanovuje škola i vyučující, proto je ignorují, pohrdají jimi a vysmívají se jim. Znamenají pro ně výzvu vzdorovat.⁵

2.3 Analýza gangové subkultury

Podle Cohena je úspěchem získání určitého statusu, ne materiální bohatství. Zdroj tlaku, který na chlapce působí, je měřítko střední třídy, jak ho Cohen nazval, které staví na první místa hodnoty jako ambice, konstruktivní trávení volného času, odpírání si krátkodobého uspokojení ve prospěch dlouhotrvajícího štěstí, zodpovědnost a pracování na zlepšení svých dovedností.

Přestože chlapci nejsou ze střední sociální třídy, ztotožňují se s těmito hodnotami dominantní kultury, ale právě z důvodu jejich původu v dělnické třídě, vcházejí do tohoto boje o status znevýhodnění, protože na něj nejsou připraveni. Pokud chlapce navíc zajímá, co si o nich myslí lidé ze střední třídy, mohou při tomto boji kvůli své nepřipravenosti často pocítovat stud.⁶

³Jacoby, Joseph E. Classics of Criminology.1994. str. 202

⁴ Jacoby, Joseph E. Classics of Criminology.1994. str. 203

⁵ tamtéž

⁶http://compass.port.ac.uk/UoP/file/9127b0f2-dd6d-4cd7-8ef9-5368b13bfd3c/1/Subcultural_theory_IMSLRN.zip/page_02.htm

V dosažení dobrého statusu selhávají, protože se jim nedaří ve škole, jsou frustrováni a mají problém přizpůsobit se ostatním vrstevníkům ze střední třídy. "Problém řeší tak, že se několik takto bojujících žáků spojí a postaví se hodnotám dominantní třídy tím, že se začnou hlásit k deviantní subkultuře. Mladí lidé z nižších sociálních tříd v zalidněném městě vyrůstali společně a proto hledají společné řešení v osvojení si hodnot, kterými si dokazují svou šanci získat status, nebo které jim dodávají psychickou satisfakci z odmítnutí hodnot, který leží mimo jejich dosah." (Subcultural theory. University of Portsmouth:2⁷)

Kvůli selhání odmítají status, který je významný pro dominantní kulturu, a hledají další, kteří mají stejný problém s přizpůsobením se. Vzniká tak subkultura se sklony k přehnanému nepřátelství vůči hodnotám střední třídy. Každá jejich aktivita je pak považována za správnou, pokud ji dominantní třída považuje za špatnou.⁸

2.4 Následovníci Cohenovy teorie

Svou prací Cohen rozšířil teorii Roberta K. Mertona o individuální adaptaci tím, že přidal koncept skupinového jednání. Takzvaná *status frustration* se netýká jedince, ale celé skupiny, která se spojí a postaví se hodnotám dominantní kultury.⁹

Na Alberta Cohena navázali Richard A. Cloward a Lloyd Ohlin svou teorií o teorii nelegitimních příležitostí, které vedou k začleňování se do deviantních subkultur. Oproti Cohenovi, který tvrdí, že k delikvenci se dostanou chlapci z dělnické třídy, kteří ve škole selhali, Cloward a Ohlin tvrdí, že k delikventními se mohou stát i ti, kteří ve škole byli spěšní, ale selhali na pracovním trhu.¹⁰

Dalším Cohenovým následovníkem a představitel subkulturní teorie byl David Matza. Na rozdíl od Cohena však tvrdí, že deviance nepřináší jen hédonistické štěstí a nadšení, ale je spíše běžná a často se nesouvisle opakující. Oproti Cohenovi také spolu se Sykesem tvrdí, že mladí nereagují jen proti hodnotám střední třídy, ale nemorálnost delikvence je vysvětlena technikami neutralizace.¹¹

⁷http://compass.port.ac.uk/UoP/file/9127b0f2-dd6d-4cd7-8ef9-5368b13bfd3c/1/Subcultural_theory_IMSLRN.zip/page_02.htm

⁸ tamtéž

⁹ tamtéž

¹⁰http://compass.port.ac.uk/UoP/file/9127b0f2-dd6d-4cd7-8ef9-5368b13bfd3c/1/Subcultural_theory_IMSLRN.zip/page_04.htm

¹¹http://compass.port.ac.uk/UoP/file/9127b0f2-dd6d-4cd7-8ef9-5368b13bfd3c/1/Subcultural_theory_IMSLRN.zip/page_03.htm

3. kapitola - Indikátory testující použitou teorii A. Cohena

V této kapitole vytvořím indikátory, které otestují platnost teorie. Využiji poznatky o analýze gangové subkultury z předchozí kapitoly a vyberu klíčová tvrzení, ze kterých vytvořím pracovní otázky potvrzující nebo vyvracející platnost teorie na cílovou skupinu. V každém následujícím bodě představím jednu klíčovou část Cohenovy teorie, z ní vytvořenou otázku a následnou odpověď, zda potvrzuje nebo vyvracuje její platnost na cílovou skupinu.

3.1 Gangy jsou tvořeny z nižších sociálních tříd.

Z jaké sociální třídy pochází členové cílové skupiny?

Většina členů skupiny je z ekonomicky slabších rodin nebo nižší střední vrstvy.

3.2 Gang tráví volný čas "poflakováním se" v okolí a čekáním na příležitost.

Jakým způsobem tráví volný čas cílová skupina?

Členové skupiny se často schází odpoledne i po večerech, mají určená místa v ústraní, ke se schází, kouří a nečinně často jen očekávají, zda se nějaká příležitost sama neobjeví. Z nudy poté ničí předměty ve svém okolí.

3.3 Členové gangu kradou, přestože ukradený předmět nepotřebují, ničí majetek a jsou nepřátelští vůči vrstevníkům, kteří nejsou součástí gangu, a dospělým

Potýkají se členové skupiny se zákonem nebo mravními normami?

Skupina jen z principu krade drobné věci jako zapalovače, žvýkačky nebo čokoládové tyčinky. Předměty se jim hodí, ale nekradou je, protože by na ně neměli peníze, ale protože činnost považují za zábavu a výzvu. Na společných setkáních je nejčastější aktivitou kouření cigaret nebo popíjení alkoholu.

S vrstevníky problém nemají, ale nejsou k nim přehnaně kamarádští, pokud od nich také něco nepotřebují, nebo pokud je nezačnou zajímat a netouží je přibrat do party.

3.4 Ve škole ignorují příkazy a omezení učitele, ve vzdělání selhávají a hledají budování svého respektu a statusu v deviantní skupině.

Jak vychází členové skupiny s autoritami ve škole a jaká je jejich úspěšnost ve vzdělání? Hledají svůj status v deviantní skupině?

Ve škole neplní zadané úkoly a nepřipravují se na testy, popřípadě u nich podvádějí. Pokud se nesetkají s výraznou autoritou v učiteli, pohrdají a vysmívají se jim. Ve skupině nehledají tolik status, jako spíš ty, kteří mají stejné podmínky a stejné problémy jako dotyčný.

3.5 Gang řeší nemožnost dosažení úspěchu a statusu podle dominantní kultury vytvořením vlastního statusu s opačnými hodnotami.

Jakým způsobem se skupina vyrovnává s neúspěchy ve škole a nedosažením úspěchu?

Skupina spíše předstírá nezáměr o cíle majoritní kultury a zaměřuje na krátkodobé pocity štěstí a úspěchu z porušování pravidel společnosti. Žáci, kteří mají ve třídě podobné problémy, se spojují v deviantní skupinu. Žáci, kteří mají ve škole průměrné nebo lepší výsledky se také drží spolu, ale nevyužívají příležitosti k deviantnímu jednání.

Závěr

V práci jsem charakterizovala cílovou deviantní skupinu a přiřadila k ní odpovídající teorii, tedy analýzu gangové subkultury Alberta K. Cohena. Pomocí indikátorů jsem si ověřila, že teorie v určitých bodech pasuje, a jen méně se odlišuje.

Mezi silné stránky aplikace této teorie na skupinu můžu zařadit prostředí, ze kterého skupina chlapců z brněnské základní školy i amerického gangu pochází, a to je většinou nižší sociální třída. Společně také mají neúspěchy ve škole, které jsou příčinou vytvoření skupiny. Neúspěchy ve škole také nabádají k naštvání se na systém a snahu vzdorovat mu porušováním jeho hodnot.

Jako slabší stránku aplikované teorie považuji rozdílné chování obou skupin. Členové amerického gangu si nepřátelstvím vůči ostatním a vytvořením vlastního hodnotového systému, který je protikladný k hodnotám majoritní společnosti, vytváří vlastní status.

Členové skupiny brněnských školáků také porušuje mravní zásady společnosti a přestupky porušuje zákon, ale spíš než s cílem budování si vlastního respektu a statusu se je jejich vzdor společnosti jako rebelie, kterou se snaží překonat neúspěchy ve škole a dát najevo předstíraný nezájem o vzdělání, které však podle mého názoru si získá jejich zájem v pozdějších letech, při studiu na střední škole a při hledání zaměstnání.

Chování chlapců druhého stupně základní školy by podle mého mohly vysvětlit i teorie Cohenových následovníků a představitelů subkulturní teorie, jako Cloward a Ohlin se svou teorií nelegitimních příležitostí, kdy bych cílovou skupinu zařadila do kriminální subkultury, která se orientuje na krádeže.

Výstižná by také mohla být teorie sociálních vazeb Travise Hirschiho, podle které má vliv na vznik delikvence dohled rodičů a učitelů. Myslím, že lepší vztahy s rodiči a přátelštější vztahy a větší autorita u učitelů by delikventní chování žáků druhého stupně omezila. Podle mého názoru je chování této skupiny také snahou vzdorovat rodičům, proto když jim rodiče zakážou kouřit a užívat alkohol, je porušení zákazu největší výzvou a lákadlem.

Zdroje

Munková, Gabriela. *Sociální deviace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.

Jacoby, Joseph E.. *Classics of Criminology*. Vydání. Severance, Theresa A., Bruce, Alan S. Illinois: Waveland Press, 1994. Čtvrtá edice. ISBN 10: 1-57788-736-0

University of Portsmouth. *Subcultural Theory*. Cohen's Subcultural Theory [online]. Místo publikování: University of Portsmouth, [8. 5. 2015]. Strana 2 z 9. Dostupné z: http://compass.port.ac.uk/UoP/file/9127b0f2-dd6d-4cd7-8ef9-5368b13bfd3c/1/Subcultural_theory_IMSLRN.zip/page_01.htm

American Anthropologist. [online]. American Anthropological Association, February 1956, Volume 58, Issue 1 [10. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.readcube.com/articles/10.1525%2Faa.1956.58.1.02a00530>